

ŽELJKA BOSNAR SALIHAGIĆ □ Tiflološki muzej, Zagreb

Svatko ima pravo slobodno sudjelovati u kulturnom životu zajednice, uživati u umjetnosti i sudjelovati u znanstvenom napretku i u njegovim koristima.¹

Posljednjih nekoliko godina učinjen je velik pomak u nastojanjima za rješavanjem stvarnih problema osoba oštećena vida, onih koji su povezani s uklanjanjem psihičkih prepreka. Stvarni je problem kako se integrirati u društvenu zajednicu, a ne kako se popeti stubištem.

Mnogi prostori kulturnih i umjetničkih sadržaja ne pružaju osobama oštećena vida mogućnost samostalnog uživanja u umjetničkoj baštini. Novija su istraživanja pokazala kako pristup te populacije muzejima nije više jednako dobar samo korištenjem usluga "dobrog starog vodiča", osobe zadužene da takve osobe provede po izložbi.

U Europskoj uniji slijepih (EBU), nevladinoj udruzi koja predstavlja slijepce i slabovidne osobe u Europi, s glavnim ciljem zaštite i promoviranja njihovih socijalnih, ekonomskih i kulturnih interesa, problem pristupa kulturi uvijek je imao visoko mjesto u njihovim programima. Ključno pitanje kojim se EBU bavila od 1999. do 2003. godine bio je upravo pristup muzejima, i to u dijelu koji se odnosi na pristup informaciji bilo kojeg značenja, kao što je mogućnost dodirivanja predmeta te dijelu koji se odnosi na dostupnost predmeta vezano za kretanje slijepih i slabovidnih osoba, kao što je postojanje taktilnih staza te drugih pomagala koja omogućuju samostalno kretanje.

EBU je 2001. godine pokrenuo projekt evaluacije pristupačnosti muzeja slijepim i slabovidnim osobama u Europi, ograničen na pristup izložbama, a ne na pristup muzejskim zgradama. Osnovni preduvjet evaluacije bio je to da je provode slijepce osobe nalaženjem posebnih prilagodbi koje tim osobama pružaju ustanove, uglavnom muzejske, obuhvaćene spomenutim pregledom. Takve su prilagodbe taktilni podovi, rukohvati i sl.

Pažljivim odabirom, s obzirom na najširi mogući raspon različitosti muzeja, evaluacija je obuhvatila sedam "referentnih muzeja". Pritom je bilo bitno sljedeće.

1. Od osobitog je značenja bilo u ispitivanje uključiti muzeje nekoliko zemalja EU te na taj način pokušati

steći sliku europske pristupačnosti muzeja osobama oštećena vida.

2. Kako sve slijepce i slabovidne osobe ne žive u velikim, odnosno glavnim gradovima pojedinih zemalja, u kojima se zbiva većina kulturnih aktivnosti, bilo je osobito važno stvoriti dobru ravnotežu između velikih i malih muzeja te između samostalnih muzeja za slijepce s najinovativnijim sadržajima upravo za tu publiku i općih muzeja sa širokoobuhvatnim i najprestižnijim umjetničkim zbirkama otvorenima svima.

Prema navedenim kriterijima evaluirani su sljedeći muzeji:

Opći muzeji

- National Museum, Copenhagen
- Musée des Beaux Arts, Lyon
- Cambridge i Country Folk museum
- Pergamon muzej, Berlin

Opći muzeji sa stalnim postavom za slijepce

- Tactile Department of Musée du Louvre, Paris
- British National Museum, London

Muzeji za slijepce

- Museo Tattile Omero, Ancona
- Museo Tattile Anteros, Istituto Francesco Cavazza, Bologna
- Museo Tifologico, ONCE, Madrid

Povijesno mjesto

- Saint George s Castle, Lisbon

Usto je za posjet nasumce odabrano 25 drugih općih muzeja, uglavnom u Francuskoj.

OPĆE STANJE MUZEJSKE PRISTUPAČNOSTI

Opći muzeji

Prema nalazima ovog pregleda, većina općih muzeja osigurava neke načine dostupnosti svojih zbirki osobama oštećena vida.

Osnovna prilagodba vezana je za dodir. Kako postoji

¹ Opća deklaracija o pravima čovjeka koju je UN donio 10. prosinca 1948. g., čl. 27.

sl. 1. 1. konferencija Art for All, Beč, 2006.

Fotodokumentacija: Tifloški muzej;
snimila: Ž. Bosnar Salihagić

sl. 2. 2. konferencija Art for All, Marburg, 2007.

Fotodokumentacija: Tifloški muzej;
snimio: D. Šiftar

mogućnost da slijepi posjetitelji oštete stotine godina stara remek djela, jedna od mogućnosti zaštite su rukavice za dodirivanje koje zaštićuju skulpture i druge umjetničke predmete od izravnog dodira s rukama. Te bi rukavice trebale biti vrlo tanke kako ne bi ometale osjet. Iako ta prilagodba ne zahtijeva posebna ulaganja, samo jedan od "referentnih muzeja" te nijedan od 25 drugih muzeja uključenih u istraživanje ne koristi se takvim rukavicama.² To je posebno neprihvatljivo kada je zabrana dodirivanja predmeta vrlo stroga u osam od 29 općih muzeja.

Sva četiri "referentna muzeja" u kategoriji općih muzeja i devet od ostalih općih muzeja imaju posebna vodstva za slijepu osobu u određenom terminu. Za vrijeme posebnih posjeta odabrani su umjetnički predmeti dostupni za neograničeno dodirivanje, dok su informacije o predmetima na izložbama često osigurane u pristupačnom obliku.

Taktilni crteži i mape zanimljivi su samo ograničenom dijelu populacije slijepih osoba stoga što mnoge slijepu osobu nemaju dobro razvijen osjet dodira. Naime, one su uglavnom izgubile vid kasnije u životu ili pak nisu dobro usvojile vještinu interpretacije taktilnih crteža. Postoji problem prepoznavanja složenijih taktilnih crteža pa stoga postoji i potreba za pojednostavnjivanjem crteža. Baveći se pitanjem prepoznavanja taktilnih crteža, znanstvenici su utvrdili da su slijepu osobu znatno učinkovitije i uspješnije u prepoznavanju ako su prethodno obučene tome kako crteže čitati i interpretirati. Na tome je, održavajući trodnevne treninge, već 2001.g. radio Cité des Sciences et de la Technologie, Pariz.

Opći muzeji sa stalnim postavom za slijepu osobu

Neki veliki muzeji osiguravaju stalne postave za slijepu postavljajući orijentacijskih pomagala koja slijepim i slabovidnim posjetiteljima olakšavaju samostalno kretanje. Takvi su postavi uglavnom tematski i smanjenog opsega.

Posebne izložbe skulptura za slijepu posjetitelje postavljaju se u Tactile Department of Musée du Louvre, u sobi dizajniranoj prema njihovim orijentacijskim potrebama. Rukohvat vodi od izložka do izložka, dok Brailleove oznake na stalcima i nagutim

pločama upozoravaju slijepu posjetitelje na blizinu izloženih predmeta. Detaljnije informacije dostupne su u brošurama prilagođenog formata (brajica, uvećani tisak ili audiozapis).

British National Museum namijenio je neke prostore slijepim osobama izloživši taktilne crteže pojedinih predmeta iz svoga fundusa. Na raspolaganju su i audiovodiči namijenjeni nošenju oko vrata kako bi ruke bile slobodne za taktilno razgledavanje.

Specijalni muzeji za slijepu

Specijalni muzeji za slijepu osobu, prema provedenom pregledu, osiguravaju optimalnu pristupačnost velikog broja umjetničkih predmeta. Često su opremljeni najsvremenijim pomagalicama za prilagodbu.

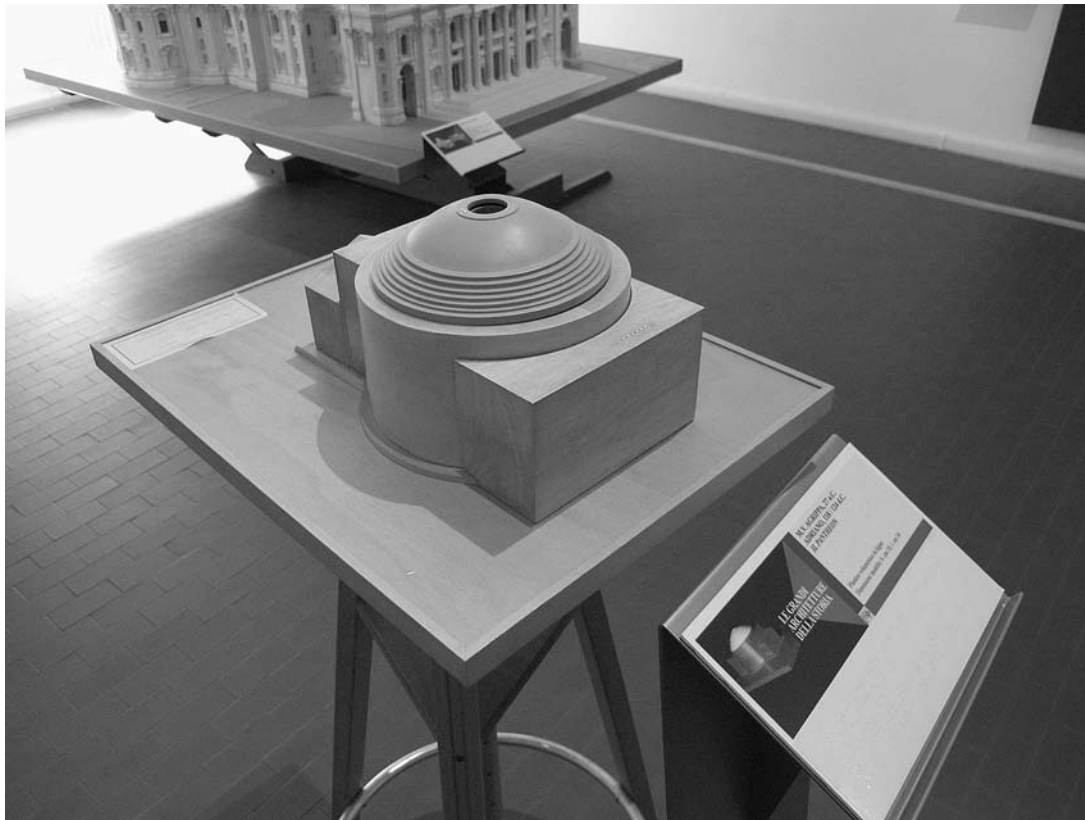
Museo Tiflogico of ONCE³ posebno je uređen za osobe oštećene vida. Tome pridonosi kontrastnost boja, posebno osvjetljenje te taktilni podovi koji pridonose boljoj orijentaciji u izložbenim dvoranama. Na svim je ulazima instaliran sintetički govor pa slijepi posjetitelji u svakom trenutku znaju gdje su. Područja za kretanje i izlaganje potpuno su prilagođena slijepim osobama zahvaljujući raznim podnim teksturama.

Posebno su zanimljivi izloženi modeli arhitektonskih spomenika postavljenih diljem svijeta. Oni su slijepim osobama idealna kompenzacija jer je njima gotovo nemoguće percipirati spomenike većih dimenzija u cjelini. Modeli im daju mogućnost da "vide" pojedine dijelove spomenika te da ih međusobno uspoređuju. Izloženo je 14 modela španjolskih spomenika (Aqueduct of Segovia, Alhambra, Cathedral of Burgos...) i 14 modela spomenika iz drugih zemalja (the Coliseo, the Taj Mahal, the Kremlin...). Za svaki model informacije su organizirane na dvije razine i putem složenog sustava audiozapisa. Osnovna razina informacija pomaže taktilnom pretraživanju modela i dokumentiranih informacija povijesnih i drugih činjenica vezanih za model. Modeli su odlične kvalitete. Primjerice, model koji prikazuje Taj Mahal načinjen je od istoga mramornog kamena kao i original, donesenoga iz regije Agra u Indiji posebno za tu priliku.

Museo Omero u Anconi ima deset izloženih modela skulptura klasične i moderne kiparske umjetnosti. Zanimljiv je model Parthenona, koji se, zahvaljujući

² Na engleskom govornom području rabi se termin touch gloves.

³ Španjolska nacionalna organizacija slijepih.

sl. 3. Taktilni Muzej Omero, Ancona
Fotodokumentacija: Tiflološki muzej;
snimila: M. Vouk

posebnom mehanizmu, može rascijepiti po sredini kako bi postali dostupni unutrašnji dijelovi svetišta.

Museo Anteros Instituta Francesco Cavazza iz Bologne izlaže 3D reprodukcije klasičnih i modernih slavnih, glasovitih slika koje nalikuju na freske. To inovativno približavanje umjetnosti osobama oštećena vida zahtijeva od posjetitelja dobru vještinu dodira.

Daljnji koraci

Ovaj pregled pomogao je porastu publiciteta i svijesti glede potreba osoba oštećena vida, dao je informacije za stručnu procjenu i poduzimanje daljnjih koraka vezanih za europsku situaciju muzejske pristupačnosti u cjelini. Taktilne izložbe, kako god bile malene, postale su sve učestalija praksa općih muzeja, a privlače i osobe zdravog vida željne dodira kao novog načina približavanja ljepoti i umjetnosti.

Sljedeća snažna inicijativa potaknuta ovim pregledom svakako je projekt *Art for all*, u organizaciji Europskih komunikacija i Deutsche Blindenstudienanstalt, koji je podržala Europska unija i u sklopu kojega je održana prva konferencija u rujnu 2006. g. u Beču, te druga u svibnju 2007. g. u Marburgu, u Njemačkoj.

Cilj projekta je učiniti europsku kulturu dostupnijom osobama oštećena vida, inicirati dijalog europskoga civilnog društva u kreiranju jednakih mogućnosti za sve te potaknuti solidarnost između, u tom segmentu, razvijenoga i nerazvijenog dijela Europe. Partneri u projektu su vodeće institucije, škole, muzeji i galerije koje se

posebno bave problematikom vezanom za slijepo i slabovidne osobe, potpomognute međunarodnim stručnjacima kako bi zajednički utvrdili novi koncept u približavanju umjetnosti njihovim institucijama te kreirali mreže i razvili smjernice za približavanje umjetnosti i tim osobama. Posebni zadaci ovog projekta jesu:

- bolje korištenje postojećim infrastrukturama te institucijama za slijepo i slabovidne osobe kako bi se izgradile mreže među institucijama za invalidne osobe, kulturnim institucijama, političarima i europskom javnosti
- uvođenje umjetnosti u edukacijske centre i prostore u kojima borave osobe oštećena vida kako bi se povećale njihove šanse za aktivno sudjelovanje u kulturnom životu zajednice
- unapređenje suradnje među institucijama slijepih i umjetničkim institucijama, usavršavanje projekta i financiranje koncepata za daljnje konferencije i izložbe
- promidžbeni rad iniciran od invalidnih osoba.

Projekt pridonosi boljem uočavanju i rješavanju diskriminacijskih problema i vrednovanju sadašnje prakse.

Naš doprinos

Kao partneri u projektu pojavili su se European Blind Union, Beč; Louvre, Pariz; Tate Modern, London; Museum of Tactile Antique & Modern Painting, Bologna te Lighthouse for the Blind- Tactual Museum, Atena.

Saznavši za taj projekt, nama posebno zanimljiv i važan,

sl. 4. Taktilni Muzej Anteros, Bologna
Fotodokumentacija: Tifloški muzej;
snimila: Ž. Bosnar Salihagić

sl. 5. Taktilna galerija Muzeja Louvre
Fotodokumentacija: Tifloški muzej;
snimila: Ž. Bosnar Salihagić

predložila sam organizatoru sudjelovanje Tifloškog muzeja na konferenciji, seminaru i radionici u Beču, gdje sam održala predavanje *Umjetnost dostupna svima u Tifloškom muzeju u Zagrebu*.

Nakon Beča nastavljena je suradnja sa Zagrebom pa smo proglašeni zemljom partnerom te sam pozvana i na drugu konferenciju *Art for all* u Marburg. Moj odlazak u Marburg financirala je Europska unija, a prepoznajući važnost projekta, Ministarstvo kulture RH i Grad Zagreb financijski su podržali odlazak na konferenciju skupine stručnih djelatnika Tifloškog muzeja⁴ kako bi predstavili Europi svoje snage te projekt novoga stalnog postava Muzeja.

Predstavivši novi postav Muzeja i njegove prilagodbe osobama oštećena vida, film o slijepo-gluhoj kiparici Sanji Fališevac, snimljen u produkciji Tifloškog muzeja te sudjelujući kao jedan od četiri izlagača na izložbi *Art for all* (uz Taktilnu galeriju Louvrea, Pariz; Tate Modern Gallery, London te Taktilni muzej, Atena) dostojno smo predstavili Hrvatsku te neslužbeno postali favorit za domaćina sljedeće konferencije.

Europska slika pristupačnosti muzeja osobama oštećena vida te, šire, osobama s invaliditetom svakako će se popraviti i otvaranjem novoga stalnog postava Tifloškog muzeja u Zagrebu, koji ćemo za javnost otvoriti, uz cjelokupnu financijsku potporu Ministarstva kulture, još u ovoj, 2007. godini – europskoj godini jednakih mogućnosti za sve.

Primljeno: 10. srpnja 2007.

THE EUROPEAN PICTURE – THE ACCESSIBILITY OF MUSEUMS TO VISUALLY CHALLENGED PERSONS

In the programmes of the European Blind Union, an NGO that represents blind and partially sighted persons in Europe, the main objective being to protect and promote their social, economic and cultural interests, the problem of the approach

to culture has always had a high place. The key issue dealt with by the EBU from 1999 to 2003 was in fact the access to museums.

In 2001 the EBU launched a project to evaluate museum accessibility to the blind and partially sighted in Europe, restricted to access to exhibitions, not relating to access to museum buildings. The basic condition for the evaluation was that it be carried out by the blind, finding special adjustments that the institutions, mainly museal, offer to these persons. It was considered of particular interest to draw into the research museums from several EU countries and thus to find a general picture of European museum accessibility to the partially sighted or blind and, since not all such clients live in big or capital cities, in which most of the cultural activities unfold, it was especially important to achieve a good balance between big and little museums and between the dedicated museums for the blind with the most innovative contents for this section of the public and general museums with the most comprehensive and most prestigious art collections open to all. This review helped in the growth of publicity about and awareness of the needs of the visually challenged, gave information for an expert evaluation and for the taking of further steps related to the European situation vis-à-vis museum accessibility in general.

The next powerful initiative, spurred by this survey, was the project Art for All organised by European Communications and Deutsche Blindenstudienanstalt, supported by the EU, in the context of which the first conference was held in September 2006 in Vienna, the second in May 2007 in Marburg, Germany. The objective of the project was to make European culture more accessible to visually challenged persons, to initiate a dialogue in European civil society to create equal opportunities for all and to foster solidarity between the parts of Europe that are, in this respect, developed and undeveloped.

The New Permanent Display of the Typhological Museum Presenting the new permanent display and its adjustments for the blind and partially sighted, a film about the deaf-blind sculptress Sanja Fališevac, produced by the museum, and taking part as one of the four exhibitors in the Art for All exhibition (along with the Tactile Gallery of the Louvre; the Tate Modern; and the Tactile Museum of Athens) museumists of the Typhological Museum in Zagreb gave a good account of Croatia and unofficially became the favourite to be the host of the next conference.

⁴ Osim Ž. Bosnar Salihagić, na konferenciji su sudjelovali N. Sivec, Ž. Sušić i D. Šiftar, dok je M. Vouk sudjelovala u pripremi prezentacije, ali nije mogla prisustvovati konferenciji.